

ข้าวธัญพืชอาหารไม่ใช่พืชเศรษฐกิจ

ดร.อารีย์ เชื้อเมืองพาน

รองศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เกริ่นนำ

ข้าวเป็นธัญพืชที่เป็นอาหารหลักที่สำคัญของประชากรในโลกนี้ ผู้คนหลายประเทศบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในทวีปเอเชีย มีการสันนิษฐานกันว่าคนในโลกนี้ได้เริ่มปลูกข้าวเพื่อนำมาเป็นอาหารแทนเนื้อสัตว์เมื่อประมาณ 16,000 ปีที่แล้ว เนื่องจากสัตว์หลายชนิดเริ่มสูญพันธุ์และหายากมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้คนจึงหันมาปลูกพืชเพื่อเป็นอาหารและข้าวก็เป็นพืชหนึ่งที่ถูกนำมาปลูก ในปัจจุบัน ข้าวเป็นธัญพืชที่มีการปลูกมากเป็นอันดับสอง รองจากข้าวโพด สำหรับประเทศไทยเอง ข้าวถือเป็นพืชอาหารประจำชาติที่มีตำนานประวัติศาสตร์มายาวนานไม่น้อยกว่า 5,500 ปี มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากหลายแห่ง เช่น บ้านเชียง มีการพบเครื่องปั้นดินเผาที่มีเมล็ดข้าวเป็นส่วนผสม หรือการขุดพบเมล็ดข้าวที่ถ้าพุ่งสูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะของข้าวที่พบจะเป็นข้าวเหนียวซึ่งมักจะเจริญงอกงามในที่สูงของประเทศไทยที่ตั้งอยู่ในเขตศูนย์สูตรมีภูมิอากาศเหมาะสำหรับการทำการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกพืช

ข้าวแม้เป็นพืชที่มีการนิยมปลูกกันมากในประเทศไทย ซึ่งในอดีตถือว่า “ข้าว” ซึ่งเป็นพืชหลักที่มีความสำคัญทั้งในการเป็นพืชอาหารและเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ให้กับประเทศมาแล้ว แต่ในปัจจุบันข้าวกลับกลายเป็นพืชที่สร้างปัญหาให้กับทุกรัฐบาลที่ต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะราคาที่ตกต่ำ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และที่สำคัญข้าวกลายเป็นพืชทางการเมืองไปโดยปริยาย บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงความเป็นมาของการผลิตข้าวของประเทศไทยตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ข้าวกลายเป็นพืชที่สำคัญในการดำรงชีพของคน มาเป็นพืชที่สร้างปัญหาให้กับชาวนาผู้ปลูกข้าวและรัฐบาลผู้อาสาบริหารประเทศเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชนคนไทย

ข้าวพืชมหัศจรรย์

ข้าวถือเป็นอาหารหลักของคนไทยมาตั้งแต่ยุคบรรพบุรุษของคนไทย หากคนที่ชอบศึกษาประวัติศาสตร์จะพบว่าก่อนที่จะมีการเคลื่อนทัพไปรบจะมีการให้ทหารกองหนึ่งไปปลูกข้าวเพื่อเตรียมไว้เป็นเสบียง และที่สำคัญบ้านเรือนสมัยก่อนทุกหลังคาเรือนจะมียุ้งฉางเอาไว้เพื่อเก็บข้าวเปลือก ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า “ข้าว” เป็นพืชอาหารที่สำคัญต่อการดำรงชีพของคนอย่างแน่นอน และอาจจะรวมถึงสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นด้วย เช่น สุนัข หรือ สุนัข เป็นต้น นั่นก็แสดงว่าข้าวเองต้องมีคุณสมบัติที่เด่นกว่าพืชอีกหลายชนิด คุณสมบัติดังกล่าวนั้นก็คือ “ข้าวเป็นพืชมหัศจรรย์” เพราะทุกส่วนของข้าวล้วนเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของคนและสัตว์เป็นอย่างมาก ไม่มีส่วนไหนของข้าวที่จะนำไปทิ้งได้ เพราะทุกส่วนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวพอจะสรุปได้ดังนี้

1. **เมล็ดข้าว:** นอกจากจะนำไปทำเป็นอาหารหลักทั้งอาหารคาวและหวาน เพื่อให้ได้พลังงานแก่ร่างกายของเราแล้ว ยังมีการนำเมล็ดข้าวไปสกัดเป็นยาเพื่อใช้รักษาโรคได้หลายชนิด เพราะในข้าวประกอบด้วยวิตามินต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อร่างกายของเราอย่างมากมาย เช่น วิตามินบี 1 ช่วยป้องกันโรคเหน็บชา วิตามินบี 2 ป้องกันโรคปากนกกระจอก นอกจากเมล็ดข้าวจะนำมาเป็นอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์แล้ว ยังนำมาใช้ในการหล่อเลี้ยงจิตใจได้ด้วย เพราะมีความเชื่อว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ มีแม่พระโพสพเป็นเทพีคอยพิทักษ์รักษาข้าว ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำเมล็ดข้าวมาใช้ในพิธีมงคลต่างๆ เช่น ข้าวตอกในพาดขันหมาก เพื่อความมั่งคั่งและเจริญรุ่งเรืองดังพืชเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่คู่บ่าวสาว

2. **จุกข้าว:** เป็นส่วนปลายเมล็ดก่อนไปทางด้านข้าง มีสารอาหารมากมายที่จำเป็นสำหรับตัวอ่อนที่เตรียมจะเป็นต้นข้าวใหม่ จุกข้าวมีแร่ธาตุทางอาหารสูงจะช่วยลดคอเลสเตอรอลและไตรกลีเซอไรด์ได้ ช่วยเพิ่มคอเลสเตอรอลชนิดดี (HDL) ในร่างกายของเรา ช่วยป้องกันโรคหัวใจและโรคที่เกิดจากหลอดเลือดตีบตัน เช่น อัมพฤกษ์ อัมพาต หัวใจวาย เป็นต้น และที่สำคัญมี

สารอนุมูลอิสระสูงช่วยต่อต้านป้องกันการเกิดโรคมะเร็งได้ ช่วยรักษาสมดุลในสมองระบบประสาทต่างๆ ป้องกันโรคอัลไซเมอร์ ช่วยปรับสมดุลของฮอร์โมนในสตรีวัยทอง นอกจากนี้ยังมีการสกัดวิตามินอีและสารบางอย่างเพื่อนำไปใช้เป็นผลิตภัณฑ์ความงาม ช่วยบำรุงผิวพรรณ ลดเลือนริ้วรอย เพิ่มความยืดหยุ่นให้แก่ผิว ต้านทานรังสียูวีในแสงแดด ป้องกันการเกิดฝ้า กระ จุดด่างดำบน ใบหน้า เป็นต้น

3. รำข้าว: เป็นส่วนที่ได้จากกระบวนการสีข้าวเพื่อขัดข้าวกล้องให้เป็นข้าวสาร ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ รำหยาบ ซึ่งได้จากการขัดผิวเมล็ดข้าวกล้อง และรำละเอียด ได้จากการขัดขาวและขัดมัน รำข้าวมีคุณค่าทางอาหารประกอบด้วย โปรตีน ไขมัน โยใยอาหาร เถ้า วิตามิน และเกลือแร่ต่าง ๆ ปัจจุบันมีการนำรำข้าวมาใช้ประโยชน์ เช่น น้ำมันรำข้าว เป็นน้ำมันสำหรับบริโภคที่มีคุณภาพดี มีกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัว เป็นแหล่งของวิตามินอี มีสมบัติเป็นสารกันหืน ช่วยเร่งการเจริญเติบโตรวมทั้งช่วยให้ระบบการหมุนเวียนของเลือดดีขึ้น ที่สำคัญเมื่อนำน้ำมันรำข้าวมาปรับปรุงคุณสมบัติด้วยกระบวนการเคมีฟิสิกส์ สามารถผลิตเป็นกะทิแปลงไขมันเพื่อผลิตเป็นสบู่และเนยขาวเนกประสงค์ได้

4. ฟางข้าว: เป็นส่วนของลำต้นข้าวที่ได้มีการเอาเมล็ดข้าวออกแล้ว เราอาจจะกล่าวได้ว่าฟางข้าวถือเป็นผลพลอยได้ในการปลูกข้าว ประโยชน์ของฟางข้าวที่มีต่อคนจะเป็นประโยชน์ในทางอ้อม ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

- ใช้เป็นอาหารให้กับวัวควาย: ในอดีตการทำนาของชาวนาไทยจะใช้แรงงานวัวควายเป็นหลัก ดังนั้นจะมีการเก็บฟางเอาไว้เพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับวัวควาย ส่งผลทำให้ชาวนาเองไม่ต้องเสียเงินในการซื้อฟางมาเลี้ยงวัวควาย ถือเป็นผลประโยชน์ทางอ้อมที่ได้รับ

- เป็นแหล่งอาหารสำหรับคน: ฟางที่เรากองเอาไว้ เมื่อน้ำระเหยก็จะเกิดเห็ดฟางให้เราได้เก็บกิน โดยไม่ต้องใช้เงินไปหาซื้อ ถือเป็นแหล่งอาหารง่ายของครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

- ใช้ปรับปรุงโครงสร้างดิน: ฟางเป็นหัวปุ๋ยชั้นดี เพราะอุดมไปด้วยแร่ธาตุต่างๆ เช่น แคลเซียม ฟอสฟอรัส และไนโตรเจน ถ้าหากเรานำฟาง ไปคลุมดิน จะทำให้พืชผัก เจริญเติบโต แข็งแรง ทนต่อศัตรูพืชได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ฟางช่วยปรับโครงสร้างของดิน ที่เป็นกรดหรือเป็นด่าง ให้เกิดความสมดุล ในตัวของมันเอง หากเอาฟางไปคลุมดินไว้สิ่งเหล่านี้ จะค่อยๆ หายไปเองทันที ช่วยรักษาหน้าดิน และยังช่วยกำจัดวัชพืชเพราะเมื่อแสงแดดส่องไม่ถึงพื้นดิน จะทำให้หญ้าและวัชพืชเน่าเป็นปุ๋ยหมักตามธรรมชาติ ดังนั้นหากชาวนาไทยหันมาใช้วัตถุชีวเหล่านี้แทนปุ๋ยเคมีแล้ว จะทำให้ลดต้นทุนในการปลูกข้าวลงมากและประเทศไทยไม่ต้องสั่งซื้อปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศ ทำให้เราไม่ต้องขาดดุลการค้าอย่างมากมายมหาศาลดังเช่นทุกวันนี้

- สร้างระบบนิเวศ ถ้าหากเราทำการเกษตรที่ใช้ฟางเป็นหลัก จะทำให้ประหยัดน้ำมากขึ้น ช่วยให้เกิด วัฏจักรชีวิตของสัตว์ที่มีประโยชน์ต่อดิน เพราะดินที่คลุมด้วยฟาง จะเป็นดินที่ร่วนซุยเพราะไส้เดือนและจุลินทรีย์ต่างๆ จะช่วยกันพรวนดิน และดินที่คลุมด้วยฟาง ก็จะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ เพราะระบบนิเวศวิทยาอุดมสมบูรณ์ การระบาดของแมลงศัตรูพืช ก็จะค่อยๆ หายไป โดยที่เราไม่ต้องไปใช้สารเคมีฆ่าแมลง จึงทำให้เราไม่ต้องฉีดสีล่อแรกคือ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และยังเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมที่เราได้อาศัยอยู่ไม่ให้เกิดมลพิษ

5. ตอซังข้าว: เป็นส่วนของลำต้นที่ยังติดอยู่กับแปลงนา ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 65 ล้านไร่ ตอซังข้าวที่ตกค้างอยู่ในนาข้าวมีประมาณ 16.9 ล้านตันต่อปี ตอซังข้าวเป็นวัสดุที่ย่อยสลายง่าย มีปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโปแทสเซียม และมีปริมาณธาตุอาหารรองของพืชได้แก่ แคลเซียม แมกนีเซียม และซัลเฟอร์ ดังนั้นหากชาวนาไทยกลบตอซังข้าวหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วนำไปในดินแทนการเผาและปล่อยทิ้งไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก็จะเกิดกระบวนการย่อยสลายในดินซึ่งจะกลายเป็นแหล่งของอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหาร แล้วจึงปลูกข้าวหรือพืชอื่น จะเป็นการลดต้นทุนในส่วนของการใช้ปุ๋ยเคมีลงอย่างเห็นได้ชัด และไม่ก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศเหมือนการใช้วิธีเผาที่ชาวนานิยมทำกันในปัจจุบัน

ความโลภทำให้ข้าวเปลี่ยนไป

ข้าวเป็นธัญพืชชนิดเดียวที่ให้คุณประโยชน์แก่คนอย่างมากมายมหาศาล ที่สำคัญเป็นพืชที่อยู่คู่แผ่นดินไทยมาตั้งแต่ดั้งเดิม จะเห็นได้จากพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อบำรุงขวัญและกำลังใจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กำหนดจัดขึ้นในเดือนหกของทุกปี อันเป็นระยะที่เหมาะสมในการเริ่มต้นทำการปลูกข้าว และกระทำสืบเนื่องมาแต่สมัยสุโขทัย

ในอดีตการผลิตข้าวในประเทศไทยจะมีลักษณะเกษตรกรรายย่อยคือมีชาวนาจำนวนมากที่ทำนาในพื้นที่ขนาดเล็ก และได้ผลผลิตข้าวในปริมาณจำนวนหนึ่งเพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัวเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2398 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษ สารสำคัญของสนธิสัญญาดังกล่าวก็คือไทยต้องเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ทำให้ไทยได้เปลี่ยนจากการผลิตข้าวเพื่อการยังชีพ (Self Sufficient Economy) ที่แต่ละครัวเรือนทำการผลิตเพื่อการบริโภค ส่วนที่เหลือ ก็จะนำไปแลกเปลี่ยนสินค้าอื่นภายในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ข้าวกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง รัฐบาลเองก็ให้การสนับสนุนการส่งข้าวไปขายพร้อมกับการส่งเสริมการเปิดที่นาใหม่โดยไม่ต้องเก็บภาษีค่านาปีแรก ลดอากรค่านา และ ผ่อนผันให้ไพร่กลับไปทำนาในช่วงเวลาว่างราชการได้ มีการขุดคลองซึ่งให้ประโยชน์ในด้านการเพาะปลูก และการคมนาคม การที่ทางการให้การสนับสนุนและการที่ข้าวมีราคาสูงขึ้นทำให้ราษฎรหันมาทำนาเพื่อการค้ากันมากขึ้น อย่างไรก็ตามคนไทยจะมีบทบาทเฉพาะการปลูกข้าวเท่านั้น ส่วนการแปรรูปข้าวเปลือก และการค้าข้าวตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพนั่นเอง ระบบการผลิตข้าวเพื่อการค้าทำให้เกิดธุรกิจโรงสี ธุรกิจค้าข้าวระหว่างประเทศ และที่สำคัญเกิดสถาบันการเงินที่ทำธุรกิจการเงินคือ ธนาคารพาณิชย์ขึ้น เจ้าของธนาคารก็คือ เจ้าของโรงสีและธุรกิจการค้าข้าวนั่นเอง การค้าข้าวในช่วงแรกๆ ก็ไม่มีปัญหา ต่อมาเกิดภาวะข้าวขาดหมากแพงเพราะภัยธรรมชาติ พ่อค้าข้าวรวมถึงธุรกิจธนาคารพาณิชย์พากันล้มละลายเพราะต้องซื้อข้าวในประเทศราคาแพง แต่ไปขายต่างประเทศในราคาที่ต่ำกว่าทั้งนี้เพราะระบบการค้าข้าวจะทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ส่วนชาวนาได้ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เพราะผลผลิตที่ได้ไม่มากแม้ราคาข้าวจะสูงก็ตามปัญหาที่รุนแรงก็คือปัญหาหนี้สิน หลายคนต้องยอมขายที่นาเพื่อนำเงินไปชำระหนี้เงินที่กู้มาลงทุนทำนา บางคนต้องยอมขายตัวเองและคนในครอบครัวไปเป็นทาสแทนการใช้หนี้ จนรัชกาลที่ 5 ทรงดำริจะจัดตั้งธนาคารขึ้นเพื่อมาช่วยเหลือชาวนาที่ประสบปัญหาขาดทุนจากการปลูกข้าวและมีปัญหาหนี้สิน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

ต่อมาเมื่อรัฐบาลไทยได้มีการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “ข้าว” ก็ยังถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้ไปสู่เป้าหมายที่รัฐตั้งไว้ เพราะรายได้ของรัฐบาลจากภาษีข้าวถึงร้อยละ 32 รัฐบาลไทยจึงสร้างแรงจูงใจให้ชาวนาที่จะผลิตข้าวอย่างแข็งขัน โดยได้ลงทุนในระบบชลประทาน สาธารณูปโภคพื้นฐาน และโครงการสนับสนุนข้าวอื่น ๆ ธนาคารโลกยังได้สนับสนุนเงินทุนในการสร้างเขื่อน คลอง คูน้ำ และสาธารณูปโภคพื้นฐานอื่น ๆ ในโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ นโยบายเหล่านี้ช่วยทำให้ที่ดินปลูกข้าวเพิ่มขึ้นจาก 35 ล้านไร่ เป็น 59 ล้านไร่ ในช่วงปี 2493-2523 ทำให้ ผลผลิตข้าวได้เพิ่มขึ้นเป็นสามเท่า แม้ว่าผลผลิตข้าวของประเทศไทยจะเพิ่มขึ้น แต่ชาวนากลับประสบปัญหาต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะต้นทุนการผลิตที่ทุกอย่างต้องอาศัยเงินแทบทั้งสิ้น มีการจ้างแรงงานมาแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานชาวนาใช้รถไถแทนวัวควาย ปุ๋ยและสารเคมีมาแทนปุ๋ยอินทรีย์(มูลวัวมูลควายรวมถึงตอซังข้าว) พ่อค้าได้ประโยชน์มากมายจากการขายปัจจัยการผลิต ส่วนพ่อค้าข้าวเองก็ได้ประโยชน์เพราะตนเองเป็นผู้กำหนดราคา กล่าวคือ เมื่อพ่อค้าส่งออกประมูลขายข้าวได้ราคาเท่าไรก็จะกำหนดราคาซื้อจากโรงสี เมื่อโรงสีได้รับราคาจากผู้ส่งออกก็จะมากำหนดราคาซื้อจากชาวนา ซึ่งเป็นเรื่องแปลกที่ผู้ผลิตข้าวไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้

เมื่อระบบการผลิตข้าวของชาวนาเปลี่ยนไป เป้าหมายการผลิตก็เปลี่ยนไปย่อมส่งผลกระทบต่อชาวนาผู้ปลูกข้าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นประกอบไปด้วย

1. ฐานะความเป็นอยู่: การปลูกข้าวเพื่อเศรษฐกิจจะต้องมีการลงทุน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อนำมาซื้อปัจจัยการผลิตเกือบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น แรงงาน ปุ๋ย แม้กระทั่งพันธุ์ข้าว ชาวนาจะอยู่ในฐานะ “ผู้จัดการไร่นา” ส่งผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่ระดับราคาข้าวลดลงจริง สาเหตุหลักก็คือข้าวในปัจจุบันมีคุณภาพต่ำมาก คนที่ทานข้าวเป็นประจำก็จะรู้ว่าเป็นเช่นนี้จริงๆ เพราะกระบวนการผลิตไม่ประณีตเน้นปริมาณไม่เน้นคุณภาพ ขนาดชาวนาเองก็ขายข้าวของตนเองและไปซื้อข้าวที่มีคุณภาพกิน สุดท้ายขายรับต่ำกว่าต้นทุนก็ขาดทุน ไม่สามารถชำระหนี้สินที่กู้ยืมมาลงทุนได้ หลายรายต้องตัดสินใจประกาศขายที่ดินเพื่อนำมาชำระหนี้ ซึ่งเราจะเห็นป้ายประกาศขายที่นามีให้เห็นดาษดื่นตามข้างทาง ดังนั้นฐานะความเป็นอยู่ของชาวนาในยุคนี้จึงมีสภาพที่แย่กว่าสมัยก่อนเพราะมีหนี้สินเพิ่มขึ้นในขณะที่สินทรัพย์เท่าเดิมหรืออาจจะลดลง

2. สุขภาวะ: การปลูกข้าวเชิงเศรษฐกิจนี้ไม่พ้นเรื่องของการใช้สารเคมีเข้ามาแทนสารอินทรีย์เพราะชาวนามีความเชื่อว่าจะสามารถให้ผลผลิตได้ดีกว่า ซึ่งอาจจะเป็นจริงในระยะแรก แต่การใช้สารเคมีในปริมาณมากและใช้ต่อเนื่องกันมาหลายปีย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวนาเอง มีหลายคนที่เป็นป่วยเพราะได้รับสารเคมีมานานต่อเนื่องกับหลายปี บางคนเป็นแผลพุพอง บางคนเป็นโรคทางเดินหายใจและบางคนถึงกับเป็นโรคมะเร็ง นอกจากนี้สุขภาพใจก็ประสบแต่ความเครียดบางคนถึงกับตัดสินใจฆ่าตัวตายหนีปัญหาในการประกอบอาชีพทำนาก็มีให้เห็นบ่อยในสื่อหนังสือพิมพ์

3. สภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อม: การปลูกข้าวเพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นการผลิตที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อาจจะทำให้ระบบการผลิตไม่เป็นมิตรกับสังคมและสิ่งแวดล้อมเลย ตัวอย่างทางสังคมจะเห็นได้ทางสังคมเล็กคือชาวนาด้วยกันสมัยก่อนมีการเกื้อกูลกันมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกัน ช่วยเหลือกัน หนักนิตเบาหน้อยก็อภัยกันได้ แต่ในยุคนี้ชาวนาไม่จำเป็นต้องพึ่งพากันต่างคนต่างทำเพื่อมุ่งหวังผลกำไรให้ตนเองมากที่สุด จึงมีการแก่งแย่งกัน ช่วงหนึ่งที่ฝนแล้งก็มีการแย่งน้ำกันจนถึงกับฆ่ากันตายไปก็มี หากเป็นสังคมที่ขยายกว้างขึ้นก็คือผู้บริโภคข้าวต้องยอมรับว่าความผูกพันระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคนั้นมีความห่างกันพอสมควร ยิ่งชาวนาผลิตข้าวโดยไม่คำนึงถึงผู้บริโภคใช้สารเคมีอย่างเต็มที่พอเกิดภาวะราคาข้าวตกต่ำเราจะเห็นผู้บริโภคภายในประเทศนิ่งเฉยไม่คิดที่จะเข้าไปช่วยเหลือ แม้จะมีหน่วยงานภาครัฐพยายามกระตุ้นให้คนในประเทศช่วยซื้อข้าวจากชาวนาแต่ผลที่ได้รับก็คือ “ความนิ่งเฉย” ส่วนภาวะทางสิ่งแวดล้อมต้องยอมรับว่าที่พื้นที่แปลงนาล้วนมีสารเคมีตกค้างเป็นจำนวนมาก สภาพดิน น้ำและอากาศ ล้วนได้รับผลกระทบแทบทั้งสิ้น

ถามว่าแล้วชาวนาไทยเดิมมาถึงจุดนี้ได้อย่างไร คำตอบก็คือ “ความอยากหรือความโลภ” ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งตัวชาวนาเองที่อยากจะรวย ผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตก็ต้องการขายปัจจัยการผลิตของตนเองให้มากที่สุดก็ใช้การโฆษณาประชาสัมพันธ์ถึงสารเคมีที่ตนเองมีอยู่จะช่วยให้ชาวนาเพิ่มผลผลิตได้อย่างไรและพ่อค้าข้าว ซึ่งเน้นขอให้ขายข้าวได้แล้วค่อยมากตราคากับชาวนาเพื่อรักษามลกำไรเอาไว้ สุดท้ายคนที่ได้รับความเสียหายก็คือผู้อยู่ฐานล่างสุดคือ “ชาวนา”

ข้าวพีชอาหารไม่ใช่พีชเศรษฐกิจ

ทำอย่างไรจะทำให้ชีวิตของชาวนาสืบต่าปากได้ ก็ต้องทำอย่างที่เราทำมาตั้งแต่ก่อนที่จะเปิดการค้าเสรีคือ “ผลิตเพื่อการบริโภค” หากพูดตามทฤษฎีวิชาการในยุคนี้ก็จะเรียกว่าเน้น “ความมั่นคงด้านอาหาร” การผลิตข้าวจึงเป็นการผลิตเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงคนในโลกนี้ เมื่อมีเป้าหมายเช่นนี้การผลิตก็ต้องเป็นการผลิตที่เน้น “คุณภาพ” เป็นสำคัญ การผลิตที่เน้นคุณภาพก็ต้องมีกระบวนการผลิตที่อิงแอบแนบธรรมชาติให้มากที่สุด ยิ่งการผลิตข้าวเราแทบไม่ต้องเพิ่มอะไรเข้าไปในแปลงนาของเราเลยเพราะธรรมชาติให้มาครบดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อข้าวพีชที่มีศัตรูเพราะตัวข้าวให้สารอาหารแก่ตัวมันเอง เพียงแต่ชาวนาต้องสร้างระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเท่านั้น ต้องอยู่ในฐานะ “ผู้ประกอบการ” คือ ตัวเองเป็นทั้งนายจ้างและลูกจ้าง อย่างทำตัวเป็นผู้จัดการโดยใช้เงินจ้างทุกอย่าง การลงมือทำด้วยตนเองเป็นการทำด้วยใจและจะเข้าใจข้าวที่เราปลูก เราดูแลด้วยความเอาใจใส่ข้าวก็น่าจะเห็นใจเราแล้วเราจะได้ผลผลิตที่ดีและมีคุณภาพ ในทางเศรษฐศาสตร์นั้นได้กล่าวไว้ว่า รายรับ = ราคา x ปริมาณ ถ้าชาวนาเข้าใจสมการนี้ก็จะพบว่าเราควรทำข้าวที่มีคุณภาพแม้ว่าจะได้ปริมาณไม่มากนักเพราะชาวนาในปัจจุบันมีพื้นที่ไม่มากนัก แม้ปริมาณข้าวโดยรวมจะได้ไม่มากแต่ผลผลิตต่อไร่จะสูงกว่าเดิมแน่นอน ตามหลักเศรษฐศาสตร์เมื่อปริมาณเสนอขายมีน้อยในขณะที่ปริมาณความต้องการซื้อมีมาก จะส่งผลทำให้ราคาข้าวคุณภาพจะเพิ่มสูงขึ้น ในภาพรวมชาวนาจะได้มีรายรับมากกว่าเดิม แต่ต้นทุนน้อยกว่าเดิมผลกำไรย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน สิ่งสำคัญชาวนาไทยต้องนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแล้วจะรู้ว่าการปลูกข้าวมันต้องเน้น “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นหลัก เป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นรอง หากทำเช่นนี้เกษตรกรชาวนาจะไม่ติดกับดักเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งแต่จะเอาผลประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว ซึ่งมีตัวอย่างของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลายรายประสบความสำเร็จเพราะชาวนาเหล่านั้นได้มีระบบการปลูกข้าวที่ดี มีการคิดวิเคราะห์ก่อนจะลงมือทำไม่ได้ทำตามคำชักชวนหรือโฆษณาของใคร เขาเหล่านั้นแสวงหาความรู้เพื่อมาปรับปรุงระบบการผลิตของตนเองเพื่อให้ข้าวมีคุณภาพถูกใจผู้บริโภค ถ้ามระบบการผลิตดังกล่าวยังเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยไม่ใช้หรือใช้สารเคมีในระดับที่เหมาะสม และที่สำคัญเขาเหล่านั้นทำอาชีพด้วยใจ ลงมือทำเองตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการเก็บเกี่ยว “ข้าว” ของเขาจึงเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค ใครๆ ก็อยากจะนำไปรับประทานเพราะถือเป็นของดีและมีประโยชน์ต่อชีวิต ข้าวคุณภาพในปัจจุบันขายกัน หนึ่งกิโลกรัมข้าวสารเกินร้อยบาทแทบทั้งสิ้น ในขณะที่ข้าวด้วยคุณภาพกิโลกรัมหนึ่งก็ไม่เกินยี่สิบบาท

บทสรุป

“ข้าว” ยังถือว่าเป็นธัญพืชอาหารที่ล้ำค่าไปด้วยคุณประโยชน์ แม้ว่าที่ผ่านมาชาวนาผู้ปลูกข้าวจะประสบปัญหาต่างๆ มากมาย ปัญหาดังกล่าวก็เกิดจากการเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการผลิตเพื่อเป็น “อาหาร” มาเป็นการผลิตเพื่อ “ขาย” เมื่อเป้าหมายเปลี่ยนไปกระบวนการผลิตก็เปลี่ยนไปจากเดิม “ข้าว” ที่เคยรับประทานแล้วมีรสชาติเอร็ดอร่อยก็กลายมาเป็นข้าวที่ทานแล้วหารรสชาติดั้งเดิมของข้าวไม่ได้ ส่งผลทำให้คนเริ่มลดการบริโภคข้าวประเภทนี้ลง ชาวนาผู้ปลูกจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามข้าวก็ยังเป็นอาหารจานหลักของคนไทยทั้งประเทศและเชื่อว่าก็มีคนอีกหลายประเทศที่ยังบริโภคข้าวอยู่

เพียงแต่ชาวนาต้องเปลี่ยนแนวคิดจากการผลิตข้าวเพื่อการขาย มาเป็นการผลิตข้าวเพื่อเป็น “อาหาร” ปรับกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อชาวนาเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผลผลิตข้าวที่ออกมา ก็จะเป็นข้าวที่เป็นมิตรกับผู้บริโภค สร้างคุณค่าทางสารอาหารให้กับผู้บริโภค และวันนี้ข้าวที่ผลิตมาจากกระบวนการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะกลายเป็นของดีที่ใครๆ ก็อยากบริโภค เมื่อถึงเวลานั้นชาวนาไทยจะมีความสุขเพราะชีวิตมีความมั่นคงและตนเองก็ทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับประชากรของโลกนี้

เอกสารอ้างอิง

ประภาส วีระแพทย์. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาของข้าว. [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<http://www.arda.or.th/kasetinfo/rice/rice-histories.html> (5 สิงหาคม 2560)

วิกิพีเดีย. (2558). การผลิตข้าวในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<https://th.wikipedia.org/wiki> (5 สิงหาคม 2560)

สุภาภรณ์ ปิติพร. (2560). มหัศจรรย์ข้าวไทย พืชศักดิ์สิทธิ์มากสรรพคุณ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<https://health.kapook.com> (5 สิงหาคม 2560)